

UVODNA RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Povodom obilježavanja 15. obljetnice djelovanja Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, Brijuni-Medulin (1994-2009) i Međunarodnog arheološkog savjetovanja "Umjetnički obrt od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka"

Devetnaesti svezak časopisa "Histria antiqua" u uvodnom dijelu posvećen je 80. obljetnici života prof. dr. sc. Marina Zaninovića (1930-2010), arheologa i sveučilišnog profesora, koji je 1994. godine putem Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu inicirao utemeljenje Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, Brijuni-Medulin (dalje: MIC za arheologiju) kao ustrojbene jedinice Sveučilišta u Zagrebu. Zbog svojih zasluga na utemeljenju MIC-a za arheologiju imenovan je počasnim predsjednikom Međunarodnog savjeta Centra. Kao djelatnik Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu u humanističkom duhu utkao je klasičnu naobrazbu brojnim naraštajima arheologa, a kao član-suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (ranije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti), redovni član Centra za balkanološka ispitivanja Akademije Bosne i Hercegovine te član ugledne *Deputazione di Storia Patria per le Venezie* i počasni član Hrvatskog arheološkog društva sudjelovao je u brojnim znanstvenim arheološkim projektima, koji su promicali hrvatsku arheologiju u domovini i svijetu. Osobno i u ime članova Međunarodnog savjeta MIC-a za arheologiju, Brijuni-Medulin, brojnih njegovih učenika - arheologa i poštovatelja, zahvalni smo prof. dr. sc. Marinu Zaninoviću na predanom i uspješnom dugogodišnjem djelovanju na dobrobit hrvatske arheološke znanosti!

* * *

U godini 2009., uz međunarodno arheološko savjetovanje "Umjetnički obrt od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka", obilježena je također petnaesta obljetnica utemeljenja i djelovanja Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, Brijuni-Medulin. Centar je bio utemeljen 1994. godine kao ustrojvena jedinica Sveučilišta u Zagrebu na inicijativu Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U okviru *Razvojne strategije*, MIC za arheologiju od 1995. godine djeluje na području Istre kao dio međunarodnog strateškog središta društvenih i humanističkih znanosti na graničnom području sjevernog Jadrana, obavljajući arheološka iskapanja i istraživanja u okviru projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstva kulture Republike Hrvatske, INTERREGA u Istri i Europske unije, te priređujući ustaljena i zapažena tematska međunarodna arheološka savjetovanja (skupove), brojne arheološke izložbe u domovini i inozemstvu. Kontinuirano afirmiranje nakladničke djelatnosti, rezultiralo je uz ostala izdanja tiskanjem znanstvenog časopisa "Histria Antiqua" pod pokroviteljstvom i amblemom UNESCO-a.

Potrebno se prisjetiti da su ciljevi utemeljenja MIC-a za arheologiju bili sustavno unaprjeđivanje znanstveno-istraživačke djelatnosti na području arheologije i zaštite spomeničke baštine u Istri, organizacija arheoloških iskapanja, očuvanje i predstavljanje starina te promidžba hrvatske arheologije i srodnih disciplina u Europi i šire. Istaknuto je bilo njegovo djelovanje u suradnji s hrvatskim i stranim sveučilištima i ustanovama, organiziranje arheološke prakse na terenu, povezivanje sa srodnim muzejskim i znanstveno-istraživačkim ustanovama u domovini i svijetu. MIC za arheologiju je aktivan i u izložbenoj promidžbi arheološke i povijesne baštine Istre u Hrvatskoj i inozemstvu te u ostvarivanju međunarodnih arheoloških tematskih savjetovanja uz redovito godišnje izdavanje časopisa "Histria Antiqua" (19 svezaka) i prigodnih izložbenih kataloga na hrvatskom i stranim jezicima. Nakon neuspjelog dogovora (2006) o sjedinjenju kao samostalne podružnice za Istru Institutu za arheologiju u Zagrebu, od 2007. godine, MIC za arheologiju djelovao je kao "pridruženo" arheološko istraživačko središte u okviru Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Od 17. prosinca 2009. konačno je sjedinjen s Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu, osnivanjem Centra za arheološka istraživanja - Međunarodni istraživački centar za arheologiju, Brijuni - Medulin kao funkcionalnog centra za arheologiju Hrvatske sa sjedištem u Puli.

U petnaest godina djelovanja, MIC za arheologiju zaštitno je provodio iskapanje i istraživanje dijela antičke/kasnoantičke nekropole Burle kod Medulina (1-6. st. po. Kr.) i antička/kasnoantička zdanja u uvali Sv. Antuna i Sv. Lucije kod Novigrada (1-4. st. p. Kr.) te provodi sustavno iskapanje i istraživanje uz istovremenu konzervaciju rimskog rezidencijskog maritimnog sklopa Vižula kod Medulina (1. st. pr. Kr. - 6. st. p. Kr.) u suradnji s arheološkim odjelima Filozofskih fakulteta u Zagrebu i Zadru, Odjelom za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Rijeci i Arheološkim muzejom Istre u Puli, te Odsjekom za povijest, Odjelom za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. U tijeku je proširenje suradnje sa sveučilištima u Padovi (Italija), Bordeauxu (Francuska), Barceloni i Tarragoni (Španjolska), Kopru (Slovenija) i Priština (Kosovo). Temeljem potpisanih višegodišnjih sporazuma posebna je suradnja bila ostvarena s arheološkim muzejskim ustanovama u Zagrebu, Zadru, Splitu i Osijeku.

Sudjelovanjem znanstvenika i stručnjaka, pod visokim pokroviteljstvom UNESCO-a, uz suradnju s hrvatskim arheološkim muzejskim ustanovama te zagrebačkim Institutom za arheologiju i Društvom za povijest i kulturni razvitak Istre, priređeno je i ostvareno petnaest međunarodnih tematskih arheoloških savjetovanja: "Urbana i pejzažna arheologija" (1995), "Sklad u kamenu - tehnike obrade, gradnje i dekoracije u kamenu kroz povijesna razdoblja" (1996), "Carski kult na istočnom Jadranu" (1997), "Rimski forum - gospodarsko, kulturno i kulturno središte" (1998), "Obrambeni sustavi kroz stoljeća" (1999), "Grad mrtvih uz grad živih" (2000), "Voda kao izvor života" (2001), "Naselja i naseljavanje od prapovijesti do srednjeg vijeka" (2002), "Ekonomija i trgovina u antici i ranom srednjem vijeku" (2003), "Kultovi i vjerovanja od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka" (2004), "Instrumenta domestica od prapovijesti do kasne antike" (2005), "Vinogradarstvo i maslinarstvo od prapovijesti do srednjeg vijeka" (2006), "Otium - razbibriga od prapovijesti do srednjeg vijeka" (2007), "Putovi i trgovina od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka" (2008) i "Umjetnički obrt od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka" (2009).

Godine 1995. započelo je izdavanje međunarodne arheološke periodike "Histria Antiqua" pod permanentnim amblemom UNESCO-a (hram), koja se odašilje na bibliotečne adrese 397 ustanova u Hrvatskoj i inozemstvu. U osamnaest izdanih svezaka časopisa objavljeno je više od 527 znanstvenih i stručnih priloga na ukupno 7.669 stranica tiskanog teksta i slikovnih priloga, a specijalizirana knjižnica Centra u Medulinu obogaćena je gotovo s 3.000 arheološko-povijesnih publikacija. Časopis se redovito promovira prilikom godišnjih skupova, a periodički u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu i u Palači

UNESCO-a u Parizu. Izdanja MIC-a za arheologiju referiraju se u *Bibliography of the History of Art* (BHA) kao sljedniku ranijih indeksacija (*Répertoire d'Art et d'Archéologie*) putem *Research Libraries Group i Art History Information Program / J. Paul Getty Trust* (S.A.D.), *te Instituts de l'Information Scientifiques et Techniques (INIST) of the Centre national de la recherche scientifique (CNRS)*, a od 2005. godine i u *Catalogue of the work in the UNESCO Bibliographic Data Base (UNESDOC)*.

U 2000. i 2001. s Arheološkim muzejom Istre i Misijom Republike Hrvatske pri UNESCO-u priredena je izložba “*Čarobna Istra*”, koja je obišla europske gradove (Beč, Trst, Železno, Lisabon, Berlin, Hannover - EXPO, Pariz, Mostar, Poreč). Voditeljica MIC-a za arheologiju bila je članicom Znanstvenog odbora Međunarodnog kongresa “*Murallas de ciudades romanas en el Occidente del Impero. Lucus Augusti como paradigma*” 2005. godine, koji je održan u Lugu pod pokroviteljstvom UNESCO-a. Izložba “*Voda kao izvor života*” bila je 2005. godine u organizaciji Arheološkog muzeja Istre i MIC-a za arheologiju, a u okviru EXPO-a u Aichiju - Hekinan (Japan), a 2007. godine MIC za arheologiju bio je suorganizator izložbe “*Roma. Senatus Populus Que Romanus*” u Barceloni i Madridu te Lisabonu i Meridi (2008). Godine 2009. s Odsjekom za arheologiju (Antička topografija) Sveučilišta u Padovi priredena je izložba “*Putovima antičkih bogova u Istri*” (Padova, Pordenonne) kao dio većeg projekta “*Putovi antičkih bogova na istočnom Jadranu*”.

U svjetlu brzih promjena u međunarodnom okruženju, globalizacije i perspektive priključenja Hrvatske Europskoj uniji, od posebne su važnosti teme poput istraživanja najstarijih temeljnih znanja o čovjeku i društvu, bitnih za hrvatski nacionalni razvitak, očuvanje kulturne baštine (prapovijesne, antičke, kasnoantičke, srednjovjekovne i novovjekovne), nacionalnog identiteta i raspoznatljivosti. U tom smislu, upravo arheologija u Hrvatskoj predstavlja nezaobilazan medij koji unutar domovine i svijetu odašilje stvarnu sliku o bogatoj i slojevitoj arheološkoj i kulturno-povijesnoj baštini. Ove spoznaje moraju biti utemeljene na multidisciplinarnom suvremenom pristupu, koji treba biti osnova utvrđivanja objektivnih istina.

* * *

Ovaj svezak časopisa objavljuje dio za tisak pripremljenih priopćenja podnesenih na 15. međunarodnom arheološkom savjetovanju “*Umjetnički obrt od prapovijesti do ranog srednjeg vijeka*” (Pula, 25-28. studenoga 2009), održanog tradicijski pod visokim pokroviteljstvom UNESCO-a. Tema savjetovanja i u ovom svesku časopisa logičan je slijed dosadašnjih uspješnih međunarodnih arheoloških susreta u Istri krajem studenoga svake godine. Prapovijesna, antička i ranosrednjovjekovna civilizacija Sredozemlja, Srednje Europe i Bliskog istoka prožeta je već tisućama godina, zahvaljujući djelovanju ljudskog uma i ruku, predmetima umjetničkog obrta, koji su korišteni u svakodnevnom životu i kroz umjetnički izričaj stvarali specifičan ugođaj u čovjekovom okruženju. Tisućljećima se postavljalo pitanje razlike i prožimanja umjetničkog obrta s klasičnim obrtništvom i proizvodnjom uporabnih predmeta, jer umjetnički obrt je svaka primjena umjetničkih nadahnuća u izradi svakodnevnih predmeta potrebnih čovjeku u njegovom životu. Prapovijesno oblikovanje kostiju u predmete naznačuje umjetničko oblikovanje, helenistička reljefna keramika nosi u sebi začetke primijenjene umjetnosti, antički kamenorezački posao odlikovao se i umjetničkim oblikovanjem stupova, obloga zidova, podova, skulptura, mozaika, a da ne spominjemo rimske proizvođače vrčeva i posuda od skupocjenih kovina, zlatare (*aurifices*), obrađivače predmeta iz slonovače (*eborarii*), proizvođače zrcala (*specularii*) i prstenja (*anularii*).

Časopis ovom prigodom objavljuje znanstvene uratke tridesetak suradnika iz desetak europskih zemalja (Austrija, Bosna i Hercegovina, Češka, Francuska, Hrvatska, Italija, Kosovo, Slovenija, Srbija, Španjolska), što još jednom potvrđuje međunarodno zanimanje arheološke struke i šire znanstvene dimenzije. Istaknuto je kako antički i kasnoantički umjetnički obrt u svom bitku sadrži raznovrsne djelatnosti obrtnika i umjetnika, izvođača umjetničkih i srodnih zamisli, stvaranje predložaka, koji su činili, ali i duhovno obogaćivali svakodnevnicu pojedinca ili zajednice. Prapovijesni torkvesi umjetničkog obrta jedinstvene elegancije sjeverojadranskog mlađeg željeznog doba, rimski keramički proizvodi poput šalice tipa *Sarius - Sarus, terra nigra i terra sigillata*, minucioznih oblika i dekoracija, otkrivenih u Istri (Hrvatska), game i kameje slavnog obrtnika Scilaxa iz Tarragone (Španjolska), zlatni i srebrni nakit iz središnjih balkanskih provincija Rimskog Carstva porijeklom iz istočnog Sredozemlja, nakit u dječjim grobovima Liburna kao i onaj od gagata iz središnje Dalmacije, brončani predmeti umjetničkog obrta rimskog doba Dardanije, vrlo visoka umjetnička razina izvedbe kamenih sarkofaga s ikonografskim elementima iz Francuske ili mitološki reljefni prizori na kamenim sarkofazima iz rimske provincije Norik, samo su dio značajnih članaka i sinteza u ovom svesku časopisa, koji svakako doprinose razvitku naših spoznaja o raznim vidovima umjetničkog obrta i obrtništvu, kao dijela ukupnosti gospodarstva u prapovijesti, antici i ranosrednjovjekovnom razdoblju.

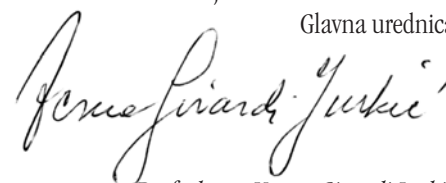
Također se treba posebno osvrnuti na problematiku umijeća (umjetnosti) ili obrta rimskih *agrimensora* - mjernika te na zavidan umjetnički obrt koji se raspoznaje kroz sačuvane brojne rimske zidne i podne mozaike, freske, štukature i reljefe. Nevjerojatno je da je antički čovjek “po svojoj *formi mentis*” prezirao obrte do te mjere da su se obrtnici i umjetnici nalazili na dnu društvene ljestvice”.

Uz uvijek aktualne “*Novitates*” o najnovijim arheološkim otkrićima u jadranskom području i rubrikom “*Varia*”, gdje se nalaze do sada neobjavljeni članci s ranijih savjetovanja, vjerujem da će časopis i nadalje svojim sadržajem biti zanimljiv znanstvenoj i široj čitalačkoj javnosti u Hrvatskoj i inozemstvu, budući su prilozi pisani i tiskani na više svjetskih jezika uz recenzije renomiranih znanstvenika i pripadajuće sažetke članaka.

Ovaj svezak časopisa izlazi uz smanjenu potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske u recesijsko vrijeme, ali se ipak nadam da će se i nadalje naći razumne snage i financijsko razumijevanje za njegovo redovito godišnje izlaženje, jer je nedvojbeno potvrđeno da je našao svoje mjesto u znanstvenim i stručnim krugovima Hrvatske i europskih zemalja. Upravo ta činjenica nadahnjuje suradnike, recenzente i tehničke realizatore da i dalje marnim radom nastoje održati ritam godišnjeg izlaženja, na čemu sam im osobno i u ime Uredništva izuzetno i trajno zahvalna!

Pula, listopada 2010.

Glavna urednica

Prof. dr. sc. Vesna Girardi Jurkić
znanstvena savjetnica